

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

कडधान्य-लागवड तंत्रज्ञान

तूर

हवामान : खरीप हंगामामध्ये तूर हे अतिशय महत्वाचे पीक आहे. या पिकाला २१ ते २५ सें ग्रे. तापमान चांगले मानवते. सन २०१६-१७ मध्ये महाराष्ट्र राज्यात तूर पिकाचे क्षेत्र १५.३३ लाख हेक्टर, उत्पादन २०.३५ लाख टन, उत्पादकता १३२७ किलो/हेक्टर अशी होती.

जमीन : मध्यम ते भारी, पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी जमीन तूर पिकाकरिता योग्य असते. चोपण, पाणथळ जमिनीत तूर चांगली येते नाही. कसदार, भुसभुशीत, पोयट्याच्या जमिनीत सुध्दा तूर चांगली येते. जमिनीत स्फुरद , कॅल्शियम, गंधक याद्रव्यांची कमतरता नसावी. साधारणतः ६.५ ते ७.५ सामू असलेली जमीन या पिकास योग्य असते.

पूर्व मशागत : रब्बी हंगामाचे पीक निघाल्यानंतर चांगली खोल नांगरट करावी आणि उन्हाळ्यात जमीन चांगली तापू द्यावी. त्यामुळे जमिनीतील किडी, अंडी व कोष इ. नष्ट होतात. जमीन चांगली तापल्यामुळे सच्छिद्रता वाढते. अन्नद्रव्ये मुक्त होतात आणि जमिनीचा पोत सुधारतो. मान्सूनचा पाऊस झाल्यावर वापसा येताच कुळवाची पाळी देऊ न काडी कचरा स्वच्छ वेचून जमीन पेरणीसाठी तयार ठेवावी. योग्य वाणांची निवड तुरीमध्ये विपुला, फुले राजेश्वरी, आय.सी.पी.एल.-८७, ए.के.टी -८८११, बी.एस.एम.आर -८५३, बी.एस.एम.आर -७३६, बी.डी.एन.-७११ तसचे बी.डी.एन.- ७१६ असे चांगले वाण आहेत .

आंतरपिके : तूर हे पीक बहुतांशी आंतरपिक म्हणून घेतले जाते. तूर +बाजरी (१:२), तूर + सुर्यफूल (१:२), तूर + सोयाबीन (१:३), तूर + ज्वारी (१:२ किंवा १:४), तूर + कापूस(१:६/१:८) , तूर + भुईमूग, तूर + मूग (१:३), तूर + उडीद (१:३) अशाप्रकारे पेरणी केल्यास दोन्ही पिकांचे उत्पादन चांगले येते. तुरीचे सलग पीक सुद्धा चांगले उत्पादन देते.

पेरणीचे अंतर : सलग पीक घ्यावयाचे असल्यास आय.सी.पी.एल-८७ या अती लवकर तयार होणाऱ्या वाणाकरीता ४५ × १० सें.मी. अंतर ठेवावे, ए.के.टी- ८८११ करिता ४५ × २० सें.मी. अंतर ठेवावे. लवकर कालावधीच्या वाणाकरिता ६० × २० सें.मी. अंतर ठेवावे. तर विपुला या मध्यम कालावधीच्या वाणाकरिता ९० × २० सें.मी. अंतर वापरावे. अलिकडे घेण्यात आलेल्या प्रयोगामध्ये अधिक अंतरावर पेरलेल्या तूर पिकाचे आशादायक उत्पादन मिळाले आहे. म्हणून १८०× ३० से.मी. किंवा ९०×६० से.मी. अंतरावर पेरणी करावी. १८०×३० से.मी. अंतरावर

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

लागवड करून त्यात सोयाबीनच्या ३ ओळी अंतरपीक म्हणून ४५×५ सें.मी. अंतरावर लागवड करता येऊ शकते. सोयाबीन पीक लवकर निघून जाते. तसेच तुर व सोयाबीन दोन्ही पिकातून अधिक उत्पादन मिळू शकते.

बियाणे प्रमाण : आय.सी.पी.एल - ८७ च्या पेरणीसाठी हेक्टरी १८ ते २० किलो बियाणे लागते. मध्यम मुदतीच्या राजेश्वरी, विपुला व ए.के.टी -८८११ या वाणासाठी हेक्टरी १२-१५ किलो बियाणे पुरते. उशिरा येणाऱ्या आणि जास्त अंतरावर लावावयाच्या वाणासाठी हेक्टरी ३ ते ४ किलो बियाणे पुरेशे होते.

बीजप्रक्रिया : पेरणीपूर्वी प्रतिकिलो बियाणास ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्माची बीजप्रक्रिया करावी. यानंतर २५० ग्रॅम रायझोबियम १० किलो बियाण्यास गुळाच्या थंड द्रावणातून चोळावे.

खत व्यवस्थापन : सलग तुरीसाठी हेक्टरी २५ किलो नत्र व ५० किलो स्फुरद म्हणजेच १२५ किलो डीएपी पेरणीचे वेळी द्यावे. आंतरपीक असल्यास ज्या पिकाच्या ओळी जास्त त्या पिकाची शिफारस केलेली खत मात्रा द्यावी. उदा. सोयाबीन करीता ५० किलो नत्र आणि ७५ किलो स्फुरद अशी मात्रा द्यावी.

आंतर मशागत : पिकात १५ ते २० दिवसानंतर कोळपणी करावी. पुढे १५ दिवसांनी खुरपणी किंवा कोळपणी करावी. अधिक उत्पादनासाठी पीक पेरणीनंतर ३०-४५ दिवस शेत तणविरहीत ठेवावे. तणनियंत्रणासाठी तणनाशकाचा वापर करावयाचा असल्यास पेरणी करताना वापशावर (पुरेसा ओलावा) पेंडीमेथिलीन (स्टॉप प्लस) हे तणनाशक २.५ लिटर प्रति हेक्टरला ५०० लिटर पाण्यातून फवारावे.

पाणी व्यवस्थापन : तूर हे खरीप हंगामामधील पीक असल्यामुळे ते पावसावर वाढते. तथापि पावसामध्ये खंड पडल्यास किंवा पाण्याचा ताण पडल्यास आणि सिंचनाची सुविधा असल्यास पिकास वाढीच्या अवस्थेमध्ये (३० ते ३५ दिवस), फुलोऱ्याच्या अवस्थेमध्ये (६० ते ७० दिवस) आणि शेंगा भरावयाच्या अवस्थेमध्ये पाणी द्यावे. त्यामुळे पीक उत्पादनात अधिक वाढ होते.

पीक संरक्षण : तुरीमध्ये फुलोरा व शेंगा भरण्याच्या अवस्थेमध्ये घाटेअळी, पिसारी पतंग, शेंग माशी या किडीमुळे ३० ते ४० टक्के नुकसान होते. यासाठी एकात्मिक कीड व्यवस्थापन पद्धतीने नियंत्रण करावे. तृणधान्याचे आंतरपीक असल्यास किडींचे प्रमाण कमी राहते. एच.ए. एन. पी.व्ही या जैविक किड नियंत्रणाचा वापर करावा. फुलकळी लागतांना पहिली फवारणी १२-१५ दिवसांनी हेलीओकिल ५०० मिली/हेक्टर आणि गरजेनुसार दुसरी

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

फवारणी, एच.ए.एन. पी. व्ही. १५० मिली अथवा इमामेक्टीन बेंझोएट ५% एस.जी. २०० ग्रॅ अथवा स्पिनोसॅड ४५% एस.सी. प्रवाही २०० मिली प्रति हेक्टरी ५०० लिटर पाण्यातून फवारावे.

तूर पिकाच्या मागील दहा वर्षात प्रसारीत केलेल्या शिफारशी

२०१७-१८	१	तुरीच्या वाणांची मर रोगास प्रतिकार क्षमता जलद व खात्रीपुर्वक पडताळण्यासाठी ओडी फीनॉल व बीटा १.३ ग्लुकोनेज या जैवरासायनिक घटकांची पातळी तसेच ओपीजि-०८, स्कार-१ व एएसएसआर १ या आण्विक चिन्हांचा वापर करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.								
२०१६-१७	२	महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागात (पर्जन्यगट क्र.३ व ४) मध्ये अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी भारी जमिनीत तूर (बीएसएमआर-७३६) + सोयाबीन (१:३) किंवा मध्यम खोल जमिनीत तूर (विपुला)+सोयाबिन (१:३) या आंतरपीक पध्दतीची शिफारस करण्यात येत आहे.								
२०१४-१५	३	महाराष्ट्रातील अवर्षणप्रवण विभागातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीची सुपिकता, अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायद्यासाठी कोरडवाहू तूर पिकास २५किलो स्फुरद १ टन कुजविलेल्या प्रेसमड मधून एव महिना पेरणीपूर्वी आणि २५ ग्रॅम रायझोबियम व स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू प्रत्येकी १ किलो बियाण्यास बिजप्रक्रिया करुन हेक्टरी २५ किलो स्फुरद व २५ किलो नत्र रासायनिक खतामधून पेरणीच्यावेळी देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.								
२०१४-१५	४	अवर्षण प्रवण विभागात (पर्जन्य गट क्र.३ व ४) उशिरा पाऊस सुरु झाल्यास, खालील प्रमाणे सुधारित आपत्कालीन पीक व्यवस्थापन करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. <table border="1"><tbody><tr><td>पावसाचे आगमान</td><td>पेरणी करावयाची पिके</td></tr><tr><td>जुलैचा पहिला पंधरवाडा</td><td>चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), कापूस (जेएलए ७९४), तूर (विपुला), भुईमूग (जेएल ५०१), सोयाबीन (जेएल ३३५)</td></tr><tr><td>जुलैचा दुसरा पंधरवाडा</td><td>चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), तूर (विपुला) व एरंडी (अरुणा)</td></tr><tr><td>ऑगस्टचा पहिला पंधरवाडा</td><td>तूर (विपुला) किंवा एरंडी (अरुणा)</td></tr></tbody></table>	पावसाचे आगमान	पेरणी करावयाची पिके	जुलैचा पहिला पंधरवाडा	चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), कापूस (जेएलए ७९४), तूर (विपुला), भुईमूग (जेएल ५०१), सोयाबीन (जेएल ३३५)	जुलैचा दुसरा पंधरवाडा	चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), तूर (विपुला) व एरंडी (अरुणा)	ऑगस्टचा पहिला पंधरवाडा	तूर (विपुला) किंवा एरंडी (अरुणा)
पावसाचे आगमान	पेरणी करावयाची पिके									
जुलैचा पहिला पंधरवाडा	चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), कापूस (जेएलए ७९४), तूर (विपुला), भुईमूग (जेएल ५०१), सोयाबीन (जेएल ३३५)									
जुलैचा दुसरा पंधरवाडा	चान्यासाठी मका (आफ्रिकन टॉल), तूर (विपुला) व एरंडी (अरुणा)									
ऑगस्टचा पहिला पंधरवाडा	तूर (विपुला) किंवा एरंडी (अरुणा)									
२०१३-१४	५	महाराष्ट्रातील अवर्षण प्रवण विभागात उशिरा पाऊस सुरु होण्याची शक्यता लक्षात घेवून मध्यम खोल जमीनीत तुरीच्या विपुला या निमपसज्या वाणाच्या अधिक उत्पादनाकरीता जून महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात प्लॅस्टीकच्या पिशवीत रोपे तयार करुन २१-२८ दिवसांनी ९० x ३० सें.मी अंतरावर रोपांची पुनर्लागवड करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.								
२०१३-१४	६	तूर पिकावरील शेंगा पोखरणा-या अळीच्या (हेलिकोव्हरपा) व्यवस्थापणासाठी एका झाडावर एक अळी या प्रमाणात प्रादुर्भाव दिसताच, १८.५ टक्के प्रवाही क्लोरॅन्ट्रिनिलीप्रोल ३ मिली अथवा दानेदार ५ टक्के प्रवाही ईमामेक्टीन बेंझोएट ४ ग्रॅम प्रती १० लिटर पाणी या प्रमाणात पिकास फुलकळी येताना पहिली, गरज पडल्यास पीक ५० टक्के फुलो-यात असताना दुसरी व शेंगा भरण्याच्या अवस्थेत तिसरी फवारणी याप्रमाणे फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.								

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

२०१२-१३	७	महाराष्ट्रातील कोरडवाहू क्षेत्रात खरीप हंगामामध्ये तुरीच्या निमपस-च्या वाणांपासून अधिक उत्पादन व आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी तुरीची पेरणी ९०×६० सें.मी. अथवा १८०×३० सें.मी. वर करण्याची शिफारस करण्यात आलेली आहे.												
२०१२-१३	८	महाराष्ट्रातील अवर्षण प्रवण विभागात तुरीच्या निमपस-या वाणाचे, अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा तसेच प्रभावी मूलस्थानी जलसंधारणासाठी, शिफारशीत अन्नद्रव्य व्यवस्थापनासहीत (१२.५ किलो नत्र व २५ किलो स्फुरद प्रति हेक्टरी) पेरणीनंतर तिस-या आठवड्यात एक कुळवणी करून, चौथ्या आठवड्यात दोन ओळींमध्ये लाकडी नांगराच्या सहाय्याने ३० सें.मी. खोल सरी काढण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. <table border="1"><tr><td colspan="2">सुधारीत तंत्रज्ञान</td></tr><tr><td>१.</td><td>वाण : निमपस-या</td></tr><tr><td>२.</td><td>बियाणे प्रमाण : १० किलो प्रति हेक्टरी</td></tr><tr><td>३.</td><td>बीजप्रक्रिया : स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू व रायझोबियम प्रत्येकी २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास चोळावे.</td></tr><tr><td>४.</td><td>पिकाचे अंतर : ९० सें.मी. X २० सें.मी.</td></tr><tr><td>५.</td><td>खत व्यवस्थापन : पेरणीसोबत ५५ किलो डिएपी व ६ किलो युरिया प्रति हेक्टरी खत मात्रा दयावी</td></tr></table>	सुधारीत तंत्रज्ञान		१.	वाण : निमपस-या	२.	बियाणे प्रमाण : १० किलो प्रति हेक्टरी	३.	बीजप्रक्रिया : स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू व रायझोबियम प्रत्येकी २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास चोळावे.	४.	पिकाचे अंतर : ९० सें.मी. X २० सें.मी.	५.	खत व्यवस्थापन : पेरणीसोबत ५५ किलो डिएपी व ६ किलो युरिया प्रति हेक्टरी खत मात्रा दयावी
सुधारीत तंत्रज्ञान														
१.	वाण : निमपस-या													
२.	बियाणे प्रमाण : १० किलो प्रति हेक्टरी													
३.	बीजप्रक्रिया : स्फुरद विरघळविणारे जिवाणू व रायझोबियम प्रत्येकी २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास चोळावे.													
४.	पिकाचे अंतर : ९० सें.मी. X २० सें.मी.													
५.	खत व्यवस्थापन : पेरणीसोबत ५५ किलो डिएपी व ६ किलो युरिया प्रति हेक्टरी खत मात्रा दयावी													
२०११-१२	९	महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागात (पर्जन्यगट ३ आणि ४) अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी तूर + सोयाबीन(१:३) किंवा तूर + सुर्यफूल (१:२) आंतरपीक पध्दतीची शिफारस करण्यात येत आहे												
२०११-१२	१०	महाराष्ट्राच्या मैदानी विभागातील खोल काळ्या जमिनीत जिरायत क्षेत्रात अधिक आर्थिक फायद्यासाठी तूर + फ्रेंचबीन (घेवडा) (१:३) या आंतरपिक पध्दतीची शिफारस करण्यात येत आहे.												
२००९-१०	११	पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीत खरीप हंगामामध्ये अधिक उत्पादन व आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी, निमगरवा तुर वाण (१२०×२० सेंमी. अंतरावर) + मूग (३० × १० सेंमी अंतरावर), १:३ या आंतरपिक पद्धतीची शिफारस करण्यात येत आहे.												
२००८-०९	१२	महाराष्ट्राच्या अवर्षण भागातील विभाग क्र. १ व ४ मधील मध्यम खोल जमिनीवर कोरडवाहू शेतीमध्ये खरीप हंगामात तूर + शेषू (१:२) अथवा तूर + कोथिंबीर (१:२) भाजीसाठी या पीक पध्दतीची शिफारस करण्यात येत आहे.												

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

मूग व उडीद

हवामान: खरीप हंगामामध्ये तुरीच्या खालोखाल मूग आणि उडीद ही महत्वाची पिके गणली जातात. या दोन्ही पिकांची मिळून महाराष्ट्रामध्ये दरवर्षी सुमारे ७ ते ८ लाख हेक्टर क्षेत्रावर शेती होते. मूग आणि उडीद ही ७० ते ८० दिवसात येणारी पिके असल्यामुळे थोड्याशा पावसाचा देखील लाभ उठवू शकतात. दुबार तसेच मिश्र पीक पद्धतीसाठी ही दोन्ही पिके अतिशय महत्वाची आहेत.

जमीन : मूग आणि उडीदाला मध्यम ते भारी, चांगली निचरा होणारी जमीन आवश्यक असते. पाणी साचून राहणारी क्षारपड, चोपण किंवा अत्यंत हलकी जमीन टाळावी.

पूर्वमशागत : चांगली पूर्वमशागत ही मूग आणि उडीदाच्या अधिक उत्पादनासाठी आवश्यक बाब आहे. यासाठी उन्हाळ्यापूर्वी जमीन नांगरावी. ती चांगली तापू द्यावी आणि पावसाळा सुरु होताच कुळवाच्या पाळ्या घ्याव्यात. काडी, कचरा, धसकटे वेचून घ्यावीत. याच वेळी हेक्टरी ५ टन चांगले कुजलेले शेणखत घालावे.

पेरणीची वेळ : मूग आणि उडीद ही दोन्ही पिके खरीप हंगामातील आहेत. त्यामुळे मान्सूनचा पहिला पेरणीयोग्य पाऊस झाल्यावर आणि जमिनीत वापसा येताच म्हणजे जूनचा दुसरा पंधरवाडामध्ये पेरणी पूर्ण करावी. पेरणी जसजशी उशिरा होत जाईल त्याप्रमाणे उत्पादनात मोठी घट होते.

बीजप्रक्रिया : पेरणीपूर्वी प्रति किलो बियाण्यास ५ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा पावडर लावावी व त्यानंतर २५ ग्रॅम रायझोबियम जीवाणूची पावडर गुळाच्या थंड पाण्यामध्ये मिसळून लावावी. मूग, उडीद या पिकांच्या बियाणासाठी चवळी गटाचे रायझोबियम जीवाणू संवर्धन वापरावे. ट्रायकोडर्मांमुळे बुरशीजन्य रोगाचे नियंत्रण होते. रायझोबियम मुळे मुळावरील गाठी वाढून नत्राची उपलब्धता वाढते.

पेरणीचे अंतर : मूग आणि उडीद ही पिके अतिशय कमी कालावधीची (७० ते ८० दिवस) असल्यामुळे सलग अथवा आंतरपीक म्हणून घेतले जाते. या दोन्ही पिकांचे पेरणीसाठी दोन ओळीतील अंतर ३० सें.मी. व दोन रोपांमधील अंतर १० सें.मी. राहिल या बेताने पेरणी करावी. पेरणी पाभरीने करणे चांगले. या पिकामध्ये तुरीचे आंतरपीक घ्यावयाचे असल्यास मुख्य पिकाच्या दोन ते चार ओळीनंतर एक ओळ तूरीची पेरणी करावी.

बियाणे प्रमाण : १५-२० किलो/हेक्टर

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

खतमात्रा : या दोन्ही पिकांना २० किलो नत्र आणि ४० किलो स्फुरद म्हणजेच १०० किलो डीएपी प्रति हेक्टर घ्यावे. शक्यतो रासायनिक खते ही चांगल्या कुजलेल्या शेणखतामध्ये मिसळून बियाणालगत पेरून द्यावी म्हणजे त्याचा प्रभाव चांगला होतो.

आंतरमशागत : सुरुवातीपासूनच पीक तणविरहीत ठेवणे ही पिकाच्या जोमदार वाढीसाठी आवश्यक बाब आहे. पीक २० ते २५ दिवसांचे असताना पहिली आणि ३०-३५ दिवसांचे असताना दुसरी कोळपणी करावी. कोळपणी शक्यतो वापशावर करावी. कोळपणी नंतर दोन रोपांतील तण काढण्यासाठी लगेच खुरपणी करावी. ही पिके ३० ते ४५ दिवस तण विरहीत ठेवणे हे उत्पादन वाढीच्या दृष्टीने आवश्यक असते.

पाणी व्यवस्थापन : ही पिके सर्वस्वी पावसावर येणारी आहेत. या पिकांना फुले येताना आणि शेंगा भरताना ओलाव्याची कमतरता भासू लागते. अशा परिस्थितीत पाऊस नसेल आणि जमिनीत ओलावा खुपच कमी झाला असेल तर फुले येण्याच्या आणि शेंगा भरण्याच्या काळामध्ये हलके पाणी द्यावे. किंवा २% युरियाची फवारणी करावी.

पीक संरक्षण : मुगावर रस शोषणाच्या किडी आणि उडीदावर केसाळ अळया यांचा प्रादुर्भाव होतो. उडीदावरील केसाळ अळीच्या नियंत्रणासाठी क्विनॉलफॉस २५ % ई.सी. १००० मिली ५०० लिटर पाण्यातून फवारावे. एखाद्या झाडावर केसाळ अळयांचा प्रादुर्भाव दिसताच ती झाडे उपटावीत व सर्व अळया नष्ट करून टाकाव्यात. या पिकांवर प्रामुख्याने भूरी आणि पिवळा विषाणू या रोगांचा प्रादुर्भाव आढळून येतो. भूरी रोगाच्या प्रादुर्भावामुळे पिकाच्या खालील पानांवर पांढरे ठिपके दिसून येतात. तसेच पिवळा विषाणू या रोगाचा प्रसार पांढरी माशी या कीडीमार्फत होतो. या रोगामुळे कोवळ्या पानावर लहान पिवळे ठिपके दिसतात व थोड्याच दिवसात पानांच्या ब-याचशा भागावर अनियमित आकाराचे चट्टे दिसू लागतात. यामुळे उत्पादनात घट होते. या रोगाच्या नियंत्रणासाठी पाण्यात मिसळणारे गंधक १२५० ग्रॅम किंवा ५०० ग्रॅम कार्बेन्डॅझिम ५०० लिटर पाण्यातून प्रति हेक्टर फवारावे. आवश्यकता भासल्यास ८-१० दिवसांनी आणखी एक फवारणी करावी. पांढरी माशीच्या नियंत्रणासाठी फोरेट १० टक्के दाणेदार १० किलो प्रति हेक्टर प्रादुर्भाव दिसू लागताच धुरळणी करावी. तसेच शेंगा पोखरणान्या किडींच्या नियंत्रणासाठी क्लोरान्द्रानीलीप्रोल १८.५ टक्के प्रवाही २ मिली अथवा फ्ल्युबेडामाईड ३९.३५ टक्के प्रवाही २ मिली अथवा मोनोक्रोटोफॉस ३६ टक्के प्रवाही १२.५० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून प्रादुर्भाव दिसू लागताच यापैकी कोणत्याही एका किटकनाशकाची फवारणी करावी.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

काढणी : मूगाच्या शेंगा ७५ टक्के वाळल्यानंतर पहिली तोडणी व त्यानंतर ८-१० दिवसांनी राहिलेल्या सर्व शेंगा तोडाव्यात. शेंगा खळयावर चांगल्या वाळल्यावर मळणी करावी. उडीदाची कापणी करून खळयावर आणून त्याची मळणी करावी. उडीदाच्या शेंगा तोडण्याची गरज भासत नाही. साठवणीपूर्वी मूग व उडीद धान्य ४-५ दिवस चांगले उन्हात वाळवून पोत्यात किंवा कोठीत साठवावे. साठवण कोंदट व ओलसर जागेत करू नये. साठवताना कडूनिंबाचा पाला (५%) धान्यात मिसळावा. त्यामुळे साठवणीत कीड लागत नाही.

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

विद्यापीठाने विकसीत केलेले पीक लागवड तंत्रज्ञान

राजमा आणि चवळी

- मध्यम ते भारी, पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी जमीन या पिकास योग्य असते, पाणथळ, चोपण, क्षारयुक्त जमिनीत या पिकाची लागवड टाळावी.
- उन्हाळ्यात जमिनीची खोल नांगरट करावी.
- हेक्टरी ५ टन शेणखत/कंपोस्ट खत द्यावे. मृगाचा पाऊस झाल्यानंतर कुळवाच्या दोन पाळ्या द्याव्यात.
- जूनच्या दुसऱ्या पंधरवाड्यात पेरणी योग्य पाउस होताच वाफसा आल्यावर पेरणी करावी.
- हेक्टरी बियाणे प्रमाण : चवळी १५ ते २० किलो राजमा ११० ते १२० किलो
- पेरणीचे अंतर : चवळी :- दोन ओळीत ४५ सें.मी. व दोन रोपात १० सें.मी. ठेवावे.
राजमा :- दोन ओळीत ३० सें.मी. व दोन रोपात १५ सें.मी. ठेवावे.
- बीजप्रक्रिया : २५० ग्रॅम रायझोबियम जीवाणुसंवर्धन १० ते १५ किलो बियाण्यास गुळाच्या थंड द्रावणातून चोळावे.
- चवळी : २५ किलो नत्र आणि ५० किलो स्फुरद या प्रमाणे रासायनिक खताची मात्रा द्यावी, म्हणजेच १२५ किलो डीएपी प्रती हेक्टर प्रमाणे पेरणी करतांना खत द्यावे.
- राजमा : पेरणी करतांना ३० किलो नत्र आणि ८० किलो स्फुरद या प्रमाणे रासायनिक खताची मात्रा द्यावी, म्हणजेच १७० किलो डीएपी प्रती हेक्टर प्रमाणे पेरणी करतांना खत द्यावे यानंतर पीक २० दिवसांचे झाल्यावर नत्राचा दुसरा हसा ३० किलो म्हणजेच ७० किलो युरिया प्रति हेक्टरी द्यावा.
- पीक २०-२५ दिवसांचे असताना पहिली कोळपणी आणि ३०-३५ दिवसांचे असताना दुसरी कोळपणी करावी.
- पेरणीनंतर ३० ते ४५ दिवस पीक तणविरहीत ठेवावे.